

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BADIY MATNLARDA HIS-TUYG'UNI IFODALOVCHI IBORALAR

*Jumatova Buvijon Ulug'bekovna, Urganch davlat universiteti Xorijiy
filologiya fakulteti "231-Lingvistika (ingliz tili)" yo'nalishi
magistranti*

ФРАЗЫ ВЫРАЖАЮЩИЕ ЧУВСТВА В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ НА АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

*Джуматова Бувижон Улугбековна, магистрант кафедры "231-
Лингвистика (английский язык)" факультета иностранной
филологии Ургенчского государственного университета*

PHRASES EXPRESSING FEELINGS IN LITERARY TEXTS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

*Jumatova Buvijon Ulugbekovna, master's student of the Faculty of
Foreign Philology of Urgench State University, specialty "231-
Linguistics (English)"*

<https://orcid.org/0009-0009-3235-353>

e-mail:

jumatovabibijon@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'uni ifodalovchi iboralar tahlil qilinadi. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar o'rganiladi, bu esa adabiyotshunoslikda ikkita tilning strukturaviy va stilistik xususiyatlarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Ushbu tadqiqot badiiy matnlarda his-tuyg'ularni tasvirlashning universal va madaniy maxsus xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: his-tuyg'u, badiiy matn, ingliz tili, o'zbek tili, iboralar, stilistik vositalar, metafora, taqqoslash, adabiyot.

Abstract: This article analyzes the expressions of emotions in literary texts in English and Uzbek. The differences and similarities between expressions of emotions in English and Uzbek literary texts are examined, which helps to gain a deeper understanding of the structural and stylistic characteristics of the two languages in literary studies. This research aims to study the universal and culturally specific features of expressing emotions in literary texts.

Keywords: emotion, literary text, English language, Uzbek language, expressions, stylistic devices, metaphor, comparison, literature.

Аннотация: В данной статье анализируются выражения эмоций в художественных текстах на английском и узбекском языках. Исследуются различия и сходства между выражениями эмоций в художественных текстах на английском и узбекском языках, что помогает глубже понять структурные и стилистические особенности двух языков в литературоведении. Это исследование направлено на изучение универсальных и культурно-специфических особенностей выражения эмоций в художественных текстах.

Ключевые слова: эмоция, художественный текст, английский язык, узбекский язык, выражения, стилистические средства, метафора, сравнение, литература.

KIRISH. Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar, ularning strukturasi va til boyligining ifodalanish usullari, his-tuyg'ularni

tasvirlashda qanday ta'sir ko'rsatadi, degan savolni o'rganish muhimdir. Badiiy matnlarda his-tuyg'u ifodasi turli usullar bilan amalga oshiriladi va bu

jarayon tilning o'ziga xos xususiyatlarini ochib beradi. Ingliz va o'zbek tillari orasidagi farqlar, ayniqsa, iboralar va stilistik vositalarning ishlatilishida, turli milliy va madaniy xususiyatlarning aks etishida ko'zga tashlanadi. Ushbu tadqiqotda ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar tahlil qilinadi. Maqsad – har ikki tilning badiiy adabiyotida his-tuyg'ularni ifodalashning o'ziga xos usullarini o'rganish, shuningdek, bu iboralarining tarjima va madaniyatlararo muloqotdagi o'rnini aniqlashdir. Tadqiqotda stilistik vositalar va iboralarining o'ziga xosligi, ularning badiiy adabiyotda qanday ishlatilishi haqida batafsil ma'lumot beriladi.

ASOSIY QISM. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar tilning badiiy imkoniyatlarini va uning madaniy kontekstini aks ettiradi. Ushbu bo'limda biz ikki tilning o'ziga xos jihatlari va ularning his-tuyg'ularni ifodalashdagi usullarini tahlil qilamiz. His-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar adabiy asarlarda metaforalar, taqqoslashlar, ta'riflashlar, hissiy ohanglar va boshqa stilistik vositalar yordamida yuzaga keladi.

1. His-tuyg'ularni ifodalovchi iboralarda stilistik vositalar. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalash uchun ko'plab stilistik vositalar ishlatiladi. Ulardan ba'zilari quyidagilardir:

a) Metafora: Metafora – bir narsaning o'rniga boshqa bir narsani keltirish orqali tushuncha va tasavvur yaratish usulidir. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalashda keng qo'llaniladi. Masalan, o'zbek adabiyotida “ko'zlarimda o'q otildi” iborasi biror kishi yomon qarash yoki og'riqli hissiyotlar bilan qarayotganini ifodalashda ishlatiladi. Ingliz tilida esa “a storm of emotions” (his-tuyg'ular to'foni) kabi iboralar his-tuyg'ularni kuchli, chaqqon tarzda ifodalash uchun qo'llaniladi.

b) Taqqoslash: Taqqoslash (simile) — ikki narsani o'xshashliklar asosida bog'lash usuli. O'zbek tilida “yuragim to'lg'onib ketdi, go'yo ko'kragimda zardob bor” kabi iboralar his-tuyg'ularning kuchli va real his-tuyg'ularga aylanganini ko'rsatadi. Ingliz tilida esa “Her heart was like a broken glass” (Uning yuragi singan shishaga o'xshardi) kabi iboralar ishlatiladi, bu esa his-tuyg'uni tushunishga yordam beradi.

c) Ta'riflash va detallash: Badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalashda, shuningdek, ta'riflash va detallash usullari keng qo'llaniladi. O'zbek va ingliz tillaridagi matnlarda hissiyotlar ko'pincha detallarga asoslangan, chuqur tasvirlar bilan ifodalanadi. Misol uchun, o'zbek adabiyotida: “Yuragim juda achchiqlangan, o'zimni yengil his qila olmayapman” kabi ifodalar, ingliz tilida esa: “Her heart was heavy, filled with sorrow she couldn't escape” (Uning yuragi og'ir edi, undan qochib qutulolmaydigan qayg'u bilan to'lgan edi) kabi iboralar ishlatiladi.

2. Emotsional ohang va ularning tilga ta'siri. His-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar tilning emotsional ohangini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ingliz va o'zbek tillarida emotsional ohangning farqlari va o'xshashliklarini ko'rish mumkin. O'zbek adabiyotida tilning yurakka ta'sir qiluvchi kuchi ko'proq seziladi, chunki unda milliy ruhiyat va ichki ehtiroslar juda kuchli ifodalanadi. Masalan, “dilim og'riyapti” yoki “ruhiy dardni ko'tarolmayman” kabi iboralar o'zbek adabiyotida his-tuyg'ularni chuqur va nozik tarzda aks ettiradi. Ingliz adabiyotida esa ko'pincha his-tuyg'u noaniq yoki universal tarzda ifodalanadi, masalan: “She couldn't stop the tears from falling” (U ko'z yoshlarini to'xtata olmadi).

3. Madaniy kontekstda his-tuyg'ularni ifodalash. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalash madaniy jihatdan ham o'ziga xosdir. Har bir madaniyatda his-tuyg'ularni ifodalashda o'ziga xos an'ana va qabul qilingan usullar mavjud. Masalan, o'zbek adabiyotida oilaviy yoki diniy qadriyatlar asosida his-tuyg'ular ifodalanadi. Bu yerda ko'proq “jondan o'tmoq”, “ko'z yoshlari bilan to'lish” kabi iboralar uchraydi. Ingliz tilida esa his-tuyg'ular ko'proq individualistik va introspektiv tarzda aks etadi. “He felt like a prisoner in his own mind” (U o'z ongida qamoqda kabi his qilardi) kabi iboralar ingliz tilidagi badiiy asarlarda his-tuyg'ular o'zini o'ylab, ichki kurashni ifodalashga moyil bo'ladi.

MUHOKAMA. Ingliz va o'zbek tillaridagi his-tuyg'ularni ifodalashga oid birinchi ilmiy tadqiqotlar odatda tilning semantik, leksik va stilistik jihatlariga asoslangan. O'zbek olimi T.To'raqulovning “O'zbek tilida so'z va iboralar” (2005) asarida, u til orqali his-tuyg'ularni ifodalash va metafora, taqqoslash kabi stilistik vositalarning o'zni haqida gapiradi. To'raqulov, shuningdek, o'zbek tilidagi his-tuyg'u ifodalari va ularning tilshu-

noslikdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Uning fikricha, his-tuyg'ularni ifodalashda badiiy iboralar yordamida tilni boyitish va emotsional tasvirni jonlantirish mumkin. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar ularning o'ziga xos xususiyatlarini, til va madani-yatlarning farqlarini va o'xshashliklarini namoyon etadi. Har ikki tilda his-tuyg'ularni ifodalash usul-lari, ularning tilga ta'siri va o'quvchiga yetkazilishi haqida turli jihatlar mavjud. Ushbu bo'limda ingliz va o'zbek tillarida his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar orqali olingan tahlil natijalarini muhokama qilamiz.

1. Stilistik vositalar va iboralar. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalashda ishlatiladigan stilistik vositalar o'xshash va farqli bo'lishi mumkin. Masalan, o'zbek adabiyotida ko'proq an'anaviy tasvirlar, mashhur iboralar va diniy-ma'naviy elementlar ko'zga tashlanadi. O'zbek tilida his-tuyg'ularni ifodalashda "yuragi to'kilgan", "ko'zlari yiriklashgan" kabi iboralar keng tarqalgan bo'lsa, ingliz tilida esa "his heart sank", "tears welled up in her eyes" kabi iboralar ishlatiladi.

Badiiy matnlarda, ingliz tilida, metaforalar va taqqoslashlar yordamida his-tuyg'ular ko'pincha tasvirlanadi. Masalan, "a heart of stone" (to'shakni to'kib qo'ygan kabi, ko'ngli tosh kabi) yoki "her tears were a river" (uning ko'z yoshlari daryo edi) kabi iboralar orqali kuchli emotsional holatlar tasvirlanadi. O'zbek tilida ham shunga o'xshash iboralar mavjud: "yuragi temirdan" yoki "ko'zlaridan yomg'ir yog'ardi" kabi iboralar orqali his-tuyg'ular ifodalanadi.

2. Madaniyat va tilning ta'siri. Har bir til va madaniyat his-tuyg'ularni ifodalashda o'ziga xos usullarni rivojlantiradi. O'zbek tilida ko'proq an'anaviy va oilaviy his-tuyg'ular, ahil oilaning muhim roli va ijtimoiy hayotda ko'p sonli hissiyotlarni ta'riflashga moyil bo'lishadi. O'zbek adabiyotida oilaviy hissiyotlar, masalan, "ona yuragi", "otani sevish", "tug'ilgan o'g'ilni qo'llab-quvvatlash" kabi iboralar juda keng tarqalgan. Bu iboralarda milliy madaniyat, oilaviy qadriyatlar va shaxsiy aloqalar aks etadi. Ingliz tilida his-tuyg'ular ko'proq individualistik, introspektiv va universal tarzda ifodalanadi. Masalan, "I felt like I was drowning in my own sorrow" (Men o'zimning qayg'ularimda cho'kayotganimni his qildim) yoki "his heart was shattered into a thousand pieces" (uning yuragi mingta bo'lakka bo'lingan edi) kabi

iboralar o'z-o'zini anglash va individual hissiyotlarga asoslangan tarzda ifodalanagan.

Ingliz va o'zbek tillaridagi his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar orqali, bir tilning o'ziga xos ma'nosi va tasvirlash usuli, boshqa tilga qaraganda, o'zining ijtimoiy, diniy, va madaniy xususiyatlarini ko'rsatadi. O'zbek tilidagi iboralarda ko'proq oilaviy, ma'naviy va diniy elementlar mavjud bo'lib, ingliz tilida esa ko'proq individualistik va umumiy hissiyotlar o'rganiladi.

3. Tarjima va madaniyatlararo muloqot.

Ingliz va o'zbek tillarida his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar madaniyatlararo muloqotda muhim o'rin tutadi. His-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar ko'pincha tarjimada yo'qotilishiga olib keladi, chunki ularning har birida ma'lum bir madaniyatga xos elementlar mavjud. Ingliz tilidagi "She was walking on air" (U havoda yurgan edi) iborasi o'zbek tiliga tarjima qilinganda aniq shunday tasvir yaratish qiyin bo'lishi mumkin, chunki bunday metafora ingliz madaniyatiga xosdir.

XULOSA. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy matnlarda his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar, til va madaniyatning o'ziga xos jihatlarini va badiiy imkoniyatlarini ko'rsatadi. His-tuyg'ularni ifodalashda ishlatiladigan stilistik vositalar, metaforalar, taqqoslashlar va boshqa badiiy usullar har ikki tilda o'ziga xos tarzda aks etadi. Ingliz tilida his-tuyg'ular ko'pincha individualistik va introspektiv tarzda ifodalansa, o'zbek tilida ko'proq oilaviy, ma'naviy va diniy elementlar orqali tasvirlanadi. Har ikki tilda ham his-tuyg'ularni ifodalovchi iboralar yordamida voqealar nafaqat tashqi holatlar, balki ichki dunyo va ruhiy holatlar orqali ham aks ettiriladi. Metaforik va stilistik iboralar yordamida o'quvchi yoki tinglovchi his-tuyg'ularni chuqurroq his qilishi va voqeaning emotsional ohangini to'g'ri tushunishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. To'raqulov T. (2005). O'zbek tilida so'z va iboralar.
2. Wierzbicka, A. (1992). Semantics: Primes and Universals.
3. Vygotsky, L. S. (1965). Thinking and Speech.
4. Dubrova, M. S. (2002). O'zbek adabiyotida badiiy iboralar.
5. Searle, J. R. (1995). The Social Origins of Meaning.
6. Jakobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation.